

รายงานวิจัย
งบประมาณแผ่นดิน

เรื่อง

วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน ศึกษารัฐแห่งสหภาพเมียนมา

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์
รองศาสตราจารย์ ดร.จำคม พรประสิทธิ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร์ เผ่าสวัสดิ์
อาจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ

ลิขสิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
มีนาคม ๒๕๕๘

คำนำ

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ดำเนินการโดย ศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นงานวิจัยต่อเนื่อง มีระยะเวลาดำเนินงาน ๓ ปี โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๗ และเสร็จสิ้นใน พ.ศ. ๒๕๕๙ มีขอบเขตของการวิจัยครอบคลุม ๓ เมือง ได้แก่ เมืองสีป่อ จ๊อกแม และตองยี ในรัฐชาน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัย ณ เมืองสีป่อ ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา จำแนกเนื้อหาการดำเนินการวิจัยออกเป็น ๔ ส่วน ได้แก่ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ ประเภทกลองกันยาว กลองมองเซิง และเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย โดย รองศาสตราจารย์ ดร.จำคม พรประสิทธิ์ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ ประเภทเครื่องดีและเครื่องเป่า โดย อาจารย์ ดร.ภัทระ คมขำ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทใหญ่ โดย รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์ และการศึกษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเครื่องดนตรีไทใหญ่ โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร เป่าสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบการวิจัยในแต่ละส่วนที่กล่าวมาตามลำดับ

ด้วยภาษาไทใหญ่มีการสะกดที่หลากหลายและยังไม่สามารถหาข้อมูลในรูปแบบที่ถูกต้องได้ ดังนั้น หากผู้วิจัยอ้างมาจากแหล่งข้อมูลใด ก็จะคงคำสะกดตามต้นแบบเดิมของผู้เขียนไว้ คณะผู้ดำเนินงานหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลงานวิจัยนี้จะประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หรือเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้ต่อยอดในการศึกษาวิจัยเชิงลึกต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์
หัวหน้าศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางวัฒนธรรมดนตรีไทย
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทกลองกันยาว กลองมอชิง เครื่องสาย เครื่องตี และเครื่องเป่า ศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรี รวมทั้งศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของเครื่องดนตรีไทใหญ่ การศึกษาวัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในด้านการบรรเลงเครื่องดนตรีประเภทกลองกันยาว กลองมอชิง และเครื่องสาย พบว่า การตีกลองกันยาวนั้น มีการตีลัทธิจังหวะระหว่างกลองกันยาวกับมอชิง วิธีการตีกลองมักตีด้วยเสียงเป็งหรือการตีเปิดมือให้เกิดเสียงดังเป็นส่วนใหญ่ ทำนองกลองกันยาวตีประกอบการฟ้อนโตพบลักษณะการทอนทำนองกลอง ส่วนการตีประกอบการรำก่าปั่นกลองนิยมชอยพยางค์ถี่และมีการทอนทำนอง เครื่องดนตรีประเภทกลองมอชิงไม่ปรากฏในการวิจัยภาคสนามในครั้งนี้ เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ได้แก่ ตอยอฮอร์น ใช้ในวงจ๊าดไต มีวิธีการบรรเลงแบบ “ลัทธิจังหวะ” เป็นส่วนใหญ่ กลวิธีการบรรเลงของตอยอฮอร์นปรากฏการบรรเลงหลัก ๆ ได้แก่ การข่มนิ้ว การสืริดนิ้ว ขี่นิ้ว และการสืพรมนิ้วพร้อมกับการสะบัดนิ้ว ๓ พยางค์เสียง การสืขี่นิ้วมักทำเพื่อเป็นการเน้นเสียงลูกตกเสียงใดเสียงหนึ่ง และมักจะขี่ในทำนองขึ้นต้นก่อนทำนองร้องเป็นส่วนใหญ่ ผลการศึกษาพบเครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี ๒ ประเภท ได้แก่ มอชิง เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะคล้ายกับฆ้องวงของไทยแต่วางเรียงเป็นแผง ประสมอยู่ในวงจ๊าดไต ทำหน้าที่ดำเนินทำนองโดยมีบทบาทสำคัญกับผู้ขับร้องและนางรำ และปาดนา มีลักษณะคล้ายระนาดเอกเหล็กของไทย ปัจจุบันไม่นิยมนำมาใช้ในวงจ๊าดไต จังหวะกลองที่ใช้ในวงจ๊าดไตเรียกว่า เซ่าลงปัด มี ๑๒ จังหวะ แบ่งออกเป็น การบรรเลงดนตรีที่ไม่ประกอบการแสดง การบรรเลงประกอบการรำรำและการแสดง และการบรรเลงเมื่อปิดม่านเพื่อเตรียมการแสดง ด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดด้านดนตรีพบว่า การถ่ายทอดความรู้ด้านดนตรีไทใหญ่เป็นไปอย่างมุขปาฐะและมีการเรียนรู้แบบครูพักลักจำ ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดดนตรีนั้นพบว่า ศิลปินกลองกันยาวส่วนใหญ่ไม่ประกอบพิธีไหว้ครู แต่สำหรับศิลปินคณะเถาเจ๊าดไตนั้นยึดถือในการไหว้ครู ณ เวทีการแสดง นอกจากนี้ยังพบว่า พิธีกินองเป็นพิธีกรรมกินน้ำกระดาศาลงยันต์เพื่อบูชาครูสุรสติ พิธีดังกล่าวสะท้อนถึงความเชื่อแบบผสมผสานระหว่างลัทธิเหนือธรรมชาติกับความเชื่อตามพุทธคติซึ่งชาวไทใหญ่อยึดถือในการดำรงชีวิต การศึกษาสัญลักษณ์และความหมายของกลองกันยาวในเมืองสืปอ พบกลองกันยาวที่สำคัญในเมืองสืปอ ๖๒ ใบ แบ่งออกเป็นกลองกันยาวที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ ประเภทที่มีความสำคัญในเชิงพิธีกรรม ประเภทที่มีสัดส่วนงดงามเหมาะสมเป็นต้นแบบ และกลองประเภทที่ได้รับการยืนยันว่าเป็นกลองที่มีเสียงดี จากการวิจัยพบว่า ไม้ที่ใช้ทำหุ่นกลองทำจากต้นไม้มงคล หนัสน้ำกลองทำจากหนักรั่วและหนัสน้ำเงาะซึ่งถือว่าเป็นสัตว์มงคลในรัฐชาน สัญลักษณ์ที่ใช้ในการตกแต่งกลองกันยาวพบรูปทรงเรขาคณิตและรูปทรงจากธรรมชาติ รูปทรงและสีที่ใช้ตกแต่งกลองกันยาวมีความหมายสัมพันธ์กับสีที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ของธงรัฐชาน

Abstract

The objectives of the Research of Musical Culture of Tai Yai in Shan State are to study Tai Yai's musical culture in various aspects which are the playing of Klong Kon Yao (a kind of long drum), Klong Mong Soeng (a kind of two-headed drum), string instruments, percussion instruments, and wind instruments; rituals and beliefs in the teaching of Tai Yai's music; symbols and meanings of Tai Yai's instruments. From the study of Tai Yai's musical culture in playing Klong Kon Yao, Klong Mong Soeng, and string instruments, it is found that Klong Kon Yao is beaten in syncopation with Mong gong. Klong Kon Yao is mainly beaten with open hands to produce the loud sound "poeng." Accompanied the Toh Dance, the melodies of Klong Kon Yao are found to be diminished, while accompanied Kaa Pan Klong Dance they are found to be diminished and the beats broken into rapid succession. In this field research, Klong Mong Soeng is not found. As to string instruments, Tor Yor Horn played in Jaad Tai band is analyzed and found that the instrument is mostly played in "syncopation" style. Traditional techniques in playing Tor Yor Horn concern finger using in various ways which are finger pressing repeatedly, finger pressing and drawing, finger scrubbing, finger trilling and fluttering in three melodic syllables. To play with scrubbing finger is to stress an on-beat and often used in a prelude preceding the singing melody. This research found two kinds of percussion instruments: Mong Wang, a set of gongs strung in rows similar to Khong Wong, Thai semicircle set of gongs; and Patana, a kind of xylophone similar to Thai iron xylophone. Played in accompany with Jaad Tai band, the Mong Wang is used to proceed a melody rhythmically, a role important to singers and dancers. Patana is once used in Jaad Tai band but hardly found nowadays. The drum tempos used in Jaad Tai band are called Shao Long Pad and consisted of 12 beats which can be separated into three types according to their usages: instrumental beats, beats playing in accompany with dancing and performances, and beats playing during intervals. As for rituals and beliefs concerning the culture of music teaching, it is found that Tai Yai passes on their traditional music orally and learners sometimes learn the music by observing and memorising the experts' techniques and practise themselves. Concerning rituals, Klong Kon Yao's artists do not perform the ceremony of paying homage to teachers while Jaad Tai's artists do the ceremony at their performance stage. A ritual of drinking water immersed with mystic symbol written on mulberry paper (Sa) is also found and is meant to pay homage to a certain teacher goddess named Surasati. The ritual shows integrated beliefs between the traditional animism and Buddhism which is the main religion in Tai Yai ways of life. The study of symbols and meanings of Klong Kon Yao in Si Por Province discovers 62 such drums with importance in history, ritual relating, as perfect proportion models, and as providers of perfect sounds. It is found that Klong Kon Yao's drum shell is made of wood from auspicious tree, its drum head made of skins of cow and serow which are considered auspicious animals in Shan state. Symbols decorated on Klong Kon Yao are geometric shapes and natural designs and its colors are related to the colors of Shan State flag.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สนับสนุนทุกท่าน ได้แก่ ประชาชนไทยเจ้าของทุนวิจัยนี้ ขอขอบคุณทีมวิจัยได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.จำคม พรประสิทธิ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรประพิตร เผ่าสวัสดิ์ และอาจารย์ ดร. ภัทรระ คมขำ ที่ร่วมทำวิจัยด้วยกัน ขอขอบคุณ คุณวราณี จิมะวงษ์ ผู้ช่วยนักวิจัย และคุณทัชชกร แก้ววรรณ คุณบรรพต โปทา และคุณหนึ่งสตรี ต่วยไชย คณะทำงาน ที่ทุ่มเทให้กับงานอย่างไม่ย่อท้อ ทำให้ งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเป็นรูปเล่มได้โดยปราศจากอุปสรรคใด ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ขอขอบพระคุณ ครูต่างคำ จางยอด ศิลปินช่างฟ้อนชาวไทใหญ่ โสณเสียนสืบสถานภูมิปัญญาล้านนา ที่ได้กรุณาเป็นผู้ให้ข้อมูล ประสานงานศิลปินในพื้นที่ และเป็นผู้นำในการเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนาม ณ เมืองลีปอ ตลอดระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา นี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่ได้รับความร่วมมือจากศิลปินทุกท่านตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบรรณานุกรม ศิลปินทั้งหลายได้ให้การต้อนรับคณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี และยังให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้อย่างมาก ผู้วิจัยขอกราบ ขอบพระคุณศิลปินทุกท่านด้วยความสำนึกในพระคุณยิ่ง

รองศาสตราจารย์ ดร.บุษกร บิณฑสันต์
หัวหน้าโครงการวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
Abstract	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
บทที่ ๒ บริบทที่เกี่ยวข้อง	๑๔
บทที่ ๓ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ ประเภทกลองกันยาว กลองมองเซิง และเครื่องดนตรี ประเภทเครื่องสายในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา	๒๑
บทที่ ๔ วัฒนธรรมการบรรเลงดนตรีไทใหญ่ ประเภทเครื่องดีและเครื่องเป่าในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา	๓๑
บทที่ ๕ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการถ่ายทอดดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา	๔๑
บทที่ ๖ การศึกษาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเครื่องดนตรีไทใหญ่ในรัฐชาน สาธารณรัฐแห่ง สหภาพเมียนมา	๗๑
บทสรุปและข้อเสนอแนะ	
บรรณานุกรม	